

ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ПРАВА ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В СИСТЕМІ ПІДСТАВ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Підставами виникнення права власності є різноманітні обставини (юридичні факти), з якими норми права пов'язують встановлення правовідносин власності. Згідно з частиною 1 ст. 328 ЦК це можуть бути будь-які підстави, що не заборонені законом. Зокрема, події (смерть спадкодавця), договори (купівля-продаж), юридичні вчинки (виявлення скарбу), цивільні стани (перебування в шлюбі), а також юридична сукупність (заповіт і смерть спадкодавця) і т.д.

Ці підстави дуже часто називають «способами набуття права власності» і поділяють на первинні і похідні. Критерієм такого поділу одні науковці вважають критерій волі, інші – критерій правонаступництва. Прихильники першої позиції до первинних відносять такі способи, за допомогою яких право власності виникає незалежно від волі інших осіб, а до похідних – такі, коли воно виникає з волі попереднього власника [1, с. 351]. Прихильники «критерію правонаступництва» до первинних відносять способи, в основі яких правонаступництва немає, а до похідних – способи, що ґрунтуються на правонаступництві [2, с. 222].

Однак, як зазначалось в літературі, більш вдалим є поділ підстав набуття права власності на первинні і похідні за принципом врахування «обґрунтованості (базису) прав».

Суть його полягає в тому, що первинними є такі способи набуття права власності, де права власника не ґрунтуються на правах інших осіб. Похідні способи, навпаки, припускають, що право набувача ґрунтується на праві відчужувача речі.

Поділ способів набуття права власності на первинні і похідні має велике практичне значення, оскільки від типу способу (підстави) встановлення права власності залежить характер претензій, що можуть бути заявлені до власника. Як зазначали ще давньоримські правники, «*Nemo plus juris*» – «ніхто не може передати прав більше, ніж має сам». Це означає, що, оскільки при похідних засобах права власності право набувача ґрунтується на праві відчужувача, то оспорюватися може не тільки право власника, але також і право осіб, що передали йому у власність спірну річ. Відповідно при первинних засобах виникнення права власності оспорювання цього права можливе тільки щодо самого власника.

Крім того, як слушно зазначає О.В. Дзера, зберігає свою практичну значимість поділ підстав набуття права власності на універсальні (загальні) та спеціальні [3, с. 332].

До первинних підстав набуття права власності відносять, зокрема, такі способи, передбачені ЦК України: 1) виготовлення нової речі (ст. 331); 2) переробка речі (ст. 332); 3) привласнення загальнодоступних дарів природи (ст. 333); 4) безхазайна річ (ст. 335, 344); 5) знахідка (ст. 337-339); 6) бездоглядна домашня тварина (ст. 340-342); 7) скарб (ст. 343); 8) набувальна давність (ст. 344); 9) приватизація (ст. 345 ЦК України) тощо. При цьому для деяких з них встановлені особливі умови, від виконання яких залежить набуття права власності.

Похідними підставами набуття права власності є: 1) договір; 2) спадкування.

І первинні, і похідні підстави набуття права власності утворюють певну струнку систему підстав набуття, всередині якої можна виокремити як універсальні, так і спеціальні підстави, в залежності від суб'єкта права власності.

Універсальними підставами виникнення права власності є: 1) отримання продукції, плодів та доходів (частина 2 ст. 189 ЦК України); 2) договір; 3) спадкування за заповітом (глава 85 ЦК України).

Спеціальними підставами набуття права приватної власності є: 1) виготовлення нової речі (ст. 331 ЦК України); 2) переробка речі (ст. 332 ЦК України); 3) привласнення загальнодоступних дарів природи (ст. 333 ЦК України); 4) набувальна давність (ст. 344 ЦК України); 5) знайдення скарбу (крім випадків, передбачених частиною 4 ст. 343 ЦК); 6) заволодіння рухомою річчю, від якої власник відмовився (ст. 336 ЦК України); 7) знахідка речі (частина 1 ст. 338 ЦК України) або бездоглядної домашньої тварини (частина 1 ст. 341 ЦК України); 8) приватизація (ст. 345 ЦК України); 9) спадкування за законом (глава 86 ЦК України); 10) самочинне будівництво, якщо це передбачено законом (частина 3 ст. 376 ЦК України).

Відповідно спеціальними підставами набуття права державної власності можуть бути: 1) виявлення скарбу, що є пам'яткою історії та культури (частина 4 ст. 343 ЦК України); 2) викуп земельної ділянки у зв'язку з суспільною необхідністю органом державної влади (ст. 350, 351 ЦК України); 3) викуп пам'ятки історії та культури (ст. 352 ЦК України); 4) реквізиція (ст. 353 ЦК України); 5) конфіскація (ст. 354 ЦК України).

І універсальні, і спеціальні підстави набуття права державної власності потребують окремого дослідження з метою їх характеристики і співвіднесення з підставами набуття такого права іншими суб'єктами.

Список використаної літератури:

1. Маттеи У., Суханов Е.А. Основные положения права собственности. - М.: Юристъ, 1999. - С. 351.
2. Цивільний кодекс України. Коментар. - Харків: «Одіссей», 2003. - С. 222.
3. Цивільне право України: Підручник. Академічний курс у 2-х томах / За ред. Я.М. Шевченко. - К.: Видавничий дім Інюре. - Т. 1. - 2003. - С. 296; Цивільне право України: Підручник: у 2-х кн. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. - К.: Юрінком Інтер. - 2002. - Кн. 1. - С. 332.

Непом'яща Ірина Олексіївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права

ЗНАЧЕННЯ ФАКТОРУ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ МАЙНОВИХ ПРАВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

З 1 січня 2013 р. в Україні функціонує єдина система реєстрації прав на нерухоме майно та її обтяжень. Єдина централізована система реєстрації майнових прав – вибір багатьох держав у світі.

Аналіз законодавства зарубіжних країн засвідчує, що для ефективного захисту прав на нерухомість як приватних власників, так і держави необхідним є створення формальної реєстраційної системи, яка гарантуватиме надійність і гласність цивільного обороту нерухомості [3, с. 64]. На сьогодні в світовій практиці існують дві системи державної реєстрації прав на нерухомість: титульна та актова. Титульна система передбачає реєстрацію прав на об'єкти нерухомості, а актова – реєстрацію правочинів з нерухомістю [2, с. 175].

Прийняття Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та створення умов для його ефективного функціонування – важлива віха в процесі налагодження взаємодії між державою та носіями суб'єктивних цивільних прав, адже основне завдання державної реєстрації речових прав і їх обтяжень – захист інтересів власників відповідних прав [1, с. 98].

Однак значення єдиної системи реєстрації майнових прав не обмежується вищезазначеним. Функції централізованої системи державної реєстрації речових прав та їх обтяжень є значно ширшими, однак загалом вони спрямовані на досягнення стабільності цивільних правовідносин. Реєстрація майнового